

Proje Sonuç Raporu

Türkiye turizminin uluslararası rekabetçiliği: Dünya Ekonomik Forumu Seyahat ve Turizm Rekabetçilik Endeksi'nde Türkiye'nin görünümü

Halil Burak Sakal ^{1,*}

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Kapadokya Üniversitesi, Nevşehir, Türkiye. ORCID: 0000-0002-2054-5222.

* İletişim: burak.sakal@kapadokya.edu.tr

Gönderim: 23.06.2021; Kabul: 30.06.2021. DOI: <http://dx.doi.org/10.38154/cjas.2>

Öz: Türkiye'nin 2019 yılında güncellenen 2023 yılı turizm stratejisi, tanıtım, ulaştırma, turizmde istihdam edilen insan kaynağı, ürün çeşitlendirme, yeni odak pazarlara yönelme, konaklama kapasitesi ve kalitesinin artırılması gibi politika önceliklerinin yanı sıra Türkiye turizminin sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulması ve Türkiye turizminin uluslararası rekabetçiliğinin artırılması konularına ağırlık veren bir yapıya sahiptir. Seyahat ve Turizm Rekabetçilik Endeksi'nde (*Travel and Tourism Competitiveness Index, TTCI*) 2017 yılında 44. sırada yer alan Türkiye, 2019 yılında yayımlanan endekste 43. sıraya yükselmiştir. Diğer taraftan dünyanın turizm bakımından en çok ilgi gören altıncı destinasyonu olan Türkiye uluslararası turizm rekabetinde bu durumu yansıtmayan bir konumdadır. Türkiye'nin uluslararası turizmde özellikle Akdeniz Çanağı'nda rakip ülkeler ile turizm alanında rekabet edebilme gücünün artırılmasının Türkiye'nin 2023 yılı turizm hedeflerine ulaşmasında önemli katkısı olacağı düşünülmektedir. Bu çalışma 2019 yılında WEF tarafından yapılan TTCI verilerinden hareketle Türkiye'nin uluslararası turizm rekabetindeki konumunu değerlendirerek ülkenin rekabet gücünün artırılmasına yönelik tespitleri ortaya koymaktadır.

Anahtar kelimeler: turizm rekabetçiliği, Seyahat ve Turizm Rekabetçilik Endeksi, Dünya Ekonomik Forumu, turizm, Akdeniz Çanağı

International competitiveness of Turkish tourism industry: An overview of Turkey in the Travel and Tourism Competitiveness Report of the World Economic Forum

Abstract: The tourism strategy of Turkey for the year 2023 focuses on sustainable tourism and international competitiveness of the Turkish tourism industry among other policy objectives such as branding and promotion, transportation infrastructure, employment in the tourism sector, product diversification, new source markets, accommodation capacity and quality. In 2017, Turkey ranked 44th in the Travel and Tourism Competitiveness Index (TTCI) compiled by the World Economic Forum. Although Turkey improved to rank 43rd in 2019, the current position of Turkey in the TTCI does not reflect international tourism demand for Turkey, which ranks 6th among all national destinations globally. Increasing Turkey's competitiveness in international tourism especially in the Mediterranean Basin will help Turkey reach its 2023 tourism goals. Based on the data and rankings in the 2019 version of the TTCI, this study analyzes Turkey's tourism competitiveness and presents findings for the development of the competitiveness of the Turkish tourism industry.

Keywords: tourism competitiveness, Travel and Tourism Competitiveness Index, World Economic Forum, tourism, Mediterranean Basin

Giriş

Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (*United Nations World Tourism Organization*, UNWTO) Mart 2021 verilerine göre Türkiye, 2019 yılında 51,2 milyon turist ağırlayarak dünyada en fazla turist ağırlayan altıncı ülke olmuştur (UNWTO 2021, 16). Diğer taraftan Türkiye, turizmden en fazla gelir elde eden ülkeler arasında dünya sıralamasında 14. ülke durumundadır (UNWTO 2021, 17). Başka bir ifade ile, yabancı ziyaretçilerin Türkiye'ye ilgisi turizmden elde edilen gelire yansımamaktadır. Türkiye ulusal ve bölgesel kalkınmaya doğrudan ve dolaylı katkısı olan turizm faaliyetlerinden elde edilen geliri 2023 yılında 65 milyar ABD doları seviyesine çıkartmayı hedeflemektedir (T.C. Cumhurbaşkanlığı 2019, 102). Bu hedefler Kültür ve Turizm Bakanı Mehmet Nuri Ersoy tarafından Ekim 2019'da İstanbul'da düzenlenen bir basın toplantısında kamuoyu ile paylaşılmıştır (Ersoy 2019).

Ağırladığı turist sayısı bakımından dünyadaki önde gelen ülkeler arasında yer alan Türkiye'nin turizm gelirleri bakımından benzer performansı gösterememesi ülkenin turizm stratejisinin gözden geçirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu çerçevede 2019 yılında güncellenen Türkiye'nin 2023 yılı turizm stratejisi, tanıtım, ulaştırma, turizmde istihdam edilen insan kaynağı, ürün çeşitlendirme, yeni odak pazarlara yönelme, konaklama kapasitesi ve kalitesinin artırılması gibi politika önceliklerinin yanı sıra Türkiye turizminin sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulması ve Türkiye turizminin uluslararası rekabetçiliğinin artırılması konularına ağırlık veren bir yapıya sahiptir (Ersoy 2019). Bu çalışma, 2019 yılında Dünya Ekonomik Forumu (*World Economic Forum*, WEF) tarafından yayımlanan Seyahat ve Turizm Rekabetçilik Endeksi'ndeki (WEF 2019a) göstergeleri ve Türkiye'nin bu endeksteki sıralamasını değerlendirmektedir.

Seyahat ve Turizm Rekabetçilik Endeksi'nde (*Travel and Tourism Competitiveness Index*, TTCI) 2017 yılında 44. sırada yer alan Türkiye, 2019 yılında yayımlanan endekte 43. sıraya yükselmiştir. Türkiye'nin uluslararası turizmde özellikle Akdeniz Çanağı'ndaki rakip ülkeler ile turizm alanında rekabet edebilme gücünün artırılmasının Türkiye'nin 2023 yılı turizm hedeflerine ulaşmasında önemli katkısı olacağı düşünülmektedir. Konu ile ilgili mevcut çalışmalar, TTCI verilerinin doğruluğuna, güncelliğine ve geçerliliğine eleştirel bir yaklaşım sergilememektedir. Bu çalışma, mevcut çalışmalardan farklı olarak TTCI'yi oluşturan verilerin doğruluğu ve güvenilirliğinin sorgulanmasını esas almaktadır. Diğer taraftan, Türkiye'nin uluslararası rekabetçilikteki konumu yalnızca veri hataları ve güncel olmayan verilerden kaynaklanmamaktadır. Türkiye turizmde uluslararası rekabet gücünü artırmak ve özellikle Akdeniz Çanağı'ndaki güçlü rakiplerin mevcudiyetinde artan turizm talebinden daha fazla pay alabilmek için sürdürülebilirlik, bilişim altyapısı, güvenlik, insan kaynakları gibi alanlarda ivedi ve kalıcı adımlar atmalıdır.

Bu çalışmada Türkiye turizminin uluslararası rekabetteki konumunu Dünya Ekonomik Forumu tarafından iki yılda bir hazırlanarak yayımlanan TTCI verileri Türkiye'nin rakipleriyle karşılaştırılarak analiz edilmektedir. Çalışmada TTCI'nin son üç endeks verisi (2015-2019) kullanılmıştır (WEF 2015; 2017; 2019a).

Konu ile ilgili mevcut çalışmalar

Türkiye turizm ve seyahat endüstrisinin uluslararası rekabetteki konumu, güçlü ve zayıf yönleri ile Dünya Ekonomik Forumu tarafından hazırlanan Seyahat ve Turizm Rekabetçilik Endeksi'nin Türkiye özelinde metodolojik analizi bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Bir ülkenin uluslararası alandaki rekabetçiliği, ülkenin refahı ve zenginliğinin bir göstergesi olarak algılanmaktadır. "Ülkenin mal ve

hizmetlerinin dünya piyasalarından aldığı pay” olarak tanımlanan (WEF 2005, 30) rekabetçilik, teknolojik gelişmişlik düzeyinin yanında (Fagerberg 1996; Lall 2001) ülkenin doğal kaynaklarını, insan kaynağını ve sermayesini kullanım biçimine bağlı olan (WEF 2005, 50) verimlilikle yakın bir ilişki içinde olan bir mefhumdur. Rekabetçilik seviyesinin yüksek olması ülkelerin gelir ve istihdamla bağlantılı sosyal politikalar ile ilgili hedeflerine ödemeler dengesi konusunda sıkıntıya düşmeden ulaşmalarını kolaylaştırmaktadır (Fagerberg 1988, 355). Ülkenin rekabetçilik seviyesinin artırılmasında, ülkedeki iş ve yatırım ortamını doğrudan etkilemeleri dolayısıyla hükümetlerin para ve maliye politikaları (López Salazar, Contreras Soto, ve Espinosa Mosqueda 2011) ile ülkelerin uluslararası siyasetteki konumları kilit rol oynamaktadır (WEF 2005, 32).

Rekabetçilik günümüzde bir ülkenin vatandaşlarını gayri safi yurt içi hasılanın ötesindeki (Costanza vd. 2009; Fleurbaey 2009; Fleurbaey ve Blanchet 2013; Jones ve Klenow 2016) hedeflere ulaştırabilme yeteneği olarak tanımlanmaktadır (Aiginger, Bärenthaler-Sieber, ve Vogel 2013). Bu çerçevede büyüyen uluslararası turizm talebi ve sektörde sürekli artan ve şartları ağırlaşan uluslararası turizm rekabeti (Dwyer 2020) yalnızca hükümet politikalarının belirleyici olduğu bir unsur olarak görülmemektedir. Çünkü turizmin uluslararası rekabetçiliğinin artırılması sürdürülebilirlik politikalarının (Sharpley 2009) yanı sıra kamu sektörü, özel sektör ve akademinin yoğun ve yakın iş birliğini gerektirmektedir (Bordas Rubies 2001; Franco ve Estevão 2010; Wilson, Nielsen, ve Buultjens 2009; Zapata ve Hall 2012).

Turizm rekabetçiliği Türkiye (Çağlıyan ve Göral 2017; Göral ve Tuna 2018; Kuşat 2019; Özer 2012; Tepeci 2017) ve diğer ülkeler (Balan, Balaure, ve Veghes 2009; Burnaz ve Ayyıldız 2018; Crouch ve Ritchie 1999; 2012; Kumar ve Dhir 2020; Mangion, Durbarry, ve Sinclair 2005; Nazmfar vd. 2019; Zadeh Bazargani ve Kiliç 2021) açısından literatürde sıklıkla ele alınan bir konudur. Türkiye'nin turizm rekabetçiliği literatürde mikro boyutta da ele alınmış, bazı illerin ve ilçelerin uluslararası turizm rekabetleri de çeşitli araştırmalara konu edilmiştir (Bulu ve Eraslan 2008; Karamustafa, Ulama, ve Erbaş 2009).

Dünya Ekonomik Forumu tarafından 2007 yılından beri yapılan ve ihtiyaca göre güncellenen TTCI kullanılarak ülkelerin turizm rekabetçilikleri çeşitli çalışmalarda analiz edilmiştir. Bu konuda yapılan ilk çalışmalardan biri Kayar ve Kozak'ın TTCI'nin 2007'de yayımlanan ilk sayısını kullanan çalışmasıdır. Türkiye'yi Avrupa Birliği ülkeleriyle karşılaştıran bu çalışmada bazı Avusturya, Almanya, Birleşik Krallık gibi Kuzey ve Batı Avrupa ülkelerinin hava ve kara taşımacılığı altyapısı, doğal ve kültürel kaynaklar, sağlık ve hijyen gibi konularda üstün performans gösterdikleri tespit edilmiştir (Kayar ve Kozak 2010, 212). Turizm altyapısı ve ülkede turizmin önceliklendirilmesi gibi

konularda ise Türkiye'nin Akdeniz'deki rakipleri olan İspanya, Portekiz, Yunanistan ve İtalya gibi ülkeler rekabet avantajına sahiptir (Kayar ve Kozak 2010, 213). Türkiye ise "ucuz destinasyon" konumunda bir ülke olarak düşük ve orta gelirli Doğu Avrupa ülkeleriyle benzer ve yakın rekabet özellikleri göstermektedir. Çalışma, Türkiye'nin insan kaynakları ve bilişim teknolojileri gibi konulara ağırlık vererek rekabet gücünün artırılacağı konusunda politika önerileri sunmaktadır (Kayar ve Kozak 2010, 214).

Türkiye'yi Akdeniz Çanağındaki rakipleriyle karşılaştıran Hassan ve Uşaklı, Türkiye'nin 2011 yılı itibariyle rakiplerinin çoğundan rekabetçilik konusunda daha geride olduğunu tespit etmişlerdir (Hassan ve Uşaklı 2013, 60). TTCI'nin 2013 yılında yayımlanan versiyonunu kullanan Aydemir, Saylan ve Aydoğmuş, Türkiye'nin rakipleri karşısında çevresel sürdürülebilirlik, emniyet ve güvenlik, sağlık ve hijyen, karayolu ulaşımı gibi konularda geride olduğunu tespit etmiştir. Yazarlar, rekabetçilik endeksinde üst sıralarda yer alan ülkelerin "turizme ve yabancı ziyaretçilere açık ülkeler" olduğunu ifade etmektedirler (Aydemir, Saylan, ve Aydoğmuş 2014, 12). Çalışmada Türkiye'nin rekabet gücünün artırılabilmesi için güvenlik politikalarının gözden geçirilmesi, bilgi ve iletişim teknolojilerine yatırım yapılması, demiryolu ve limanların geliştirilmesi önerilmektedir (Aydemir, Saylan, ve Aydoğmuş 2014, 13).

Endeksi yönetsel açıdan eleştiren Göral, temel ve alt bileşenleri entropi yöntemi ile ağırlıklandırmayı (Göral 2016b) ve turizme özgü bir tanımlamanın yapılması gerektiğini (Göral 2016a, 43) önermektedir. Türkiye'nin turizmdeki rekabetçiliğiyle ilgili 2015 yılında yayımlanan TTCI'yi kullanan araştırmasında ise Göral, Türkiye'nin emniyet ve güvenlik, çevresel sürdürülebilirlik gibi göstergeler açısından 2019 TTCI'da olduğu gibi, rekabet açısından zayıf durumda olduğunu tespit etmiştir (Göral 2017, 162). Göral'ın terörle mücadeleden koruma altındaki alanlara, otel fiyatlarının rekabetçiliğinden turizme kamu bütçesinden ayrılan payın artırılmasına kadar bir dizi önerisi olmuştur. Bu önerilerden bazılarının karşılık bulduğu, örneğin turizme bütçeden ayrılan payın 2020 yılı itibariyle artırıldığı görülmektedir (Göral 2017, 162-64). Ancak çevresel sürdürülebilirlik, insan kaynakları gibi alanların çoğunda Türkiye'nin rekabet gücünün 2019'da yayımlanan TTCI'de de zayıf olduğu görülmektedir (WEF 2019a). Ricardo'nun mukayeseli üstünlükler teorisiyle bağlantılı olarak Türkiye'yi 2019'daki TTCI'de Akdeniz Çanağındaki ülkelerle karşılaştıran başka bir çalışmada ise Türkiye'nin Fransa, İtalya, İspanya, Yunanistan gibi ülkelerle benzer rekabetçilik özellikleri gösterdiği tespit edilmiştir. Bu çalışmada, Türkiye'ye rekabetçilikte gerisinde kaldığı Avrupa destinasyonlarının örnek alınması tavsiye edilmektedir (Eşiyok ve Hassan 2020, 9).

Mevcut çalışmalar TTCI verilerinden hareketle Türkiye'nin uluslararası turizm rekabetindeki güçlü ve zayıf yönlerini analiz etmekte ve Türkiye turizminin rakiplerine karşı avantajlı konuma gelebilmesi için çeşitli tavsiyelerde bulunmaktadır. Bu çalışmada kullanılan yöntem, mevcut çalışmalardan farklı olarak TTCI'yi oluşturan veri kaynaklarının güncelliğinin ve güvenilirliğinin sorgulanmasını da esas almaktadır.

Analiz ve bulgular

Türkiye, 2019 yılında yayımlanan TTCI'de 140 ülke arasında 43. sırada yer almıştır. Ülkelerin endeks puanları dört temel bileşenden aldıkları puanların ortalamasından oluşmaktadır. Bu temel bileşenler, "çevresel imkanlar", "turizm politikası ve çevresel şartlar", "altyapı" ve "doğal ve kültürel kaynaklar"dır. Her bir temel bileşen kendisini oluşturan alt bileşenlerin ortalamasından oluşmaktadır (WEF 2019b). Turizm ve seyahat rekabetçilik endeksinin temel ve alt bileşenleri Şekil 1 üzerinde özetlenmektedir.

Şekil 1 : Turizm ve Seyahat Rekabetçilik Endeksinin temel ve alt bileşenleri

Türkiye'nin her bir temel bileşen açısından sıralama ve puanı ile her bir temel bileşen bakımından 2019 yılı Avrupa ortalaması ile 2019 endeksinde en yüksek puana sahip olan ülkenin puanı Tablo 1 üzerinde gösterilmektedir.

Tablo 1. TTCI temel bileşenlerinde Türkiye'nin yeri ve diğer ülkelere göre durumu

	Sıralama (140 ülke arasından)			Endeks puanı (7 üzerinden)			En iyi ülke	En iyi ülke puan	Avrupa ortalama
	2015	2017	2019	2015	2017	2019			
Çevresel imkanlar	78	82	82	4.5	4.5	4.6	İsviçre	6.2	5.4
Turizm politikası ve çevresel şartlar	85	75	56	4	4.2	4.5	Yeni Zelanda	5.1	4.6
Altyapı	39	38	38	4.5	4.3	4.4	ABD	5.8	4.2
Doğal ve kültürel kaynaklar	29	26	27	3.3	3.5	3.3	Çin	6.1	2.9

Kaynak: (WEF 2015; 2017; 2019a).

TTCI incelendiğinde ortalamaları hesaplanarak endeks puanını oluşturan toplam gösterge ve alt gösterge sayısının 93 olduğu görülmektedir. TTCI'yi oluşturan gösterge ve alt göstergeler, iki grupta sınıflandırılabilir. Bu gruplar anket verileri ve somut verilerdir.

Anket verileri

Anket verileri, TTCI'nin üçte birini oluşturmaktadır. Sabancı Üniversitesi ve Türk Sanayici ve İşadamları Derneği (TÜSİAD) ortaklığı ile kurulan Rekabet Forumu tarafından 2004'ten itibaren her yıl yapılmasına aracılık edilen Dünya Ekonomik Forumuna ait "Yönetici Görüşleri Anketi"nde sorulan sorular arasından turizm ile ilgili olan 31 adet anket sorusu TTCI'ye girdi oluşturmaktadır. Anket Türkiye'deki özel sektör şirketlerinin yöneticilerine gönderilmekte ve çeşitli konular ile ilgili yöneticilerin görüşlerine başvurulmaktadır. Her yıl ankete yaklaşık 100 civarında şirket geri dönüş sağlamaktadır (Sabancı Üniversitesi 2020).

Yönetici Görüşleri Anketi'nin 2019 ve 2020 yılı sonuçlarının ortalaması, 2021'deki TTCI'nin sonuçlarını oluşturmaktadır. Ankete 2019 yılında 88, 2020 yılında ise 85 kişi verdiği cevaplarla katılmıştır (WEF 2020, 83). Türkiye'de faaliyette bulunan büyük şirketlerin yöneticilerinin görüş ve algılarını ölçen anket verilerinden oluşan puanların ortalamasının Avrupa ortalamasından düşük olduğu görülmektedir. Yöneticilere yöneltilen sorulardan TTCI'ye esas olan toplam 31 anket sorusuna verilen cevapların ortalaması 2017 yılında 4,22 iken 2019 yılında ortalama 4,10'a gerilemiştir. Avrupa ülkelerinin anket sorularının cevaplarından oluşan puanların ortalaması ise 2019 yılında 4,53'tür. Türkiye, 2019 yılı anket sonuçlarına göre 31 göstergeden yalnızca 6'sında Avrupa

ortalamasından ileridedir. Türkiye'nin Avrupa ortalamasından daha yüksek puan aldığı göstergeler, turizm altyapısının kalitesi, liman altyapı kalitesi, havayolu taşımacılığı altyapısı, karayolu kalitesi, hükümetin seyahat ve turizm endüstrisine öncelik vermesi ile çalışma teşvikinde vergilerin kapsamı ve etkisi göstergeleridir (WEF 2019a). Türkiye'nin anket verilerine göre sıralamada en geride yer aldığı göstergeler ise, hukuk sistemindeki düzenlemelere itiraz etme mekanizmalarının etkinliği, suç ve şiddetin işletmelere maliyeti, terörün işletmelere maliyeti, personel eğitiminin kapsamı, işe alma ve işten çıkarma uygulamaları, nitelikli çalışan bulmanın kolaylığı göstergeleridir (WEF 2019a). Tüm bu göstergelerde Türkiye'nin sıralaması 140 ülke arasından 100. sıra ve daha gerisidir.

Anket verileri incelendiğinde özellikle 2017 yılı anketinden itibaren Türkiye'nin hukuk sistemine olan güvenle ilgili alınan puanlar ile suç ve şiddet ile teröre ilişkin puanlar düşük gelmektedir. Bu durumda 2016 yılındaki darbe girişiminin ardından kurumlara yönelik güvenin genel olarak azalmasının etkili olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte insan kaynaklarının kalitesi ve eğitimine yönelik algıların seviyesinin de düşük olduğu görülmektedir. Turizm sektöründe insan kaynağının önemi göz önünde bulundurulduğunda Türkiye'nin turizmde istihdam edilen insan kaynağının eğitim ve niteliği konularını öncelikli olarak ele alması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bu noktadan hareketle 2019 yılında güncellenen Türkiye'nin 2023 yılı turizm stratejisinde insan kaynakları konusu öncelik verilmesi hedeflenen konular arasında yer almıştır (Ersoy 2019).

Tablo 2. Anket verilerinden 2015-2019 döneminde üst üste düşüş kaydeden göstergeler

Tanım	2015	2017	2019
	sıralaması	sıralaması	sıralaması
Mülkiyet hakları	47	62	96
Pazar hakimiyeti kapsamı	39	54	86
Suç ve şiddetin işletmelere maliyeti	67	75	106
Personel eğitiminin kapsamı	91	99	107
Tüketici odaklılık seviyesi	32	39	71
İşe alma ve işten çıkarma uygulamaları	66	90	102
Ödeme ve verimlilik	80	92	95
B2B işlemlerde bilişim teknolojisi kullanımı	41	52	72
Elektrik arz kalitesi	71	83	89
Turist çekmede pazarlama ve markalaşmanın etkinliği	58	66	87
Çevresel düzenlemelerin sıklığı	72	78	94
Çevresel düzenlemelerin uygulanması	73	86	90
Demiryolu altyapı kalitesi	48	51	58

Kaynak: (WEF 2019a).

Anket verileri ile ilgili 2015-2019 dönemine ilişkin bir değerlendirme yapıldığında anket verisine dayalı 31 göstergeden 13'ünde sürekli (iki endeks döneminde üst üste) düşüş olduğu görülmektedir (Tablo 2). Bu göstergeler arasında güvenlik, insan kaynakları ve çevre ile ilgili olanlar dikkat çekmektedir. Anket verilerinden 2015-2019 döneminde üst üste yükseliş kaydeden veriler ise genel olarak turizm ve seyahat altyapısıyla ilgilidir (Tablo 3).

Tablo 3. Anket verilerinden 2015-2019 döneminde üst üste düşüş kaydetmeyen göstergeler

Tanım	2015 sıralaması	2017 sıralaması	2019 sıralaması
Yabancı işgücü alma kolaylığı	88	85	83
Kara taşımacılığı etkinliği	Veri yok	55	54
Liman altyapı kalitesi	57	52	52
Turizm altyapısının kalitesi	Veri yok	20	13

Kaynak: (WEF 2019a).

Somut veriler

TTCİ'yi oluşturan göstergelerden 62 tanesini somut veriler oluşturmaktadır. Bu veriler, farklı kaynaklardan derlenmektedir. Veri kaynaklarının niteliğine göre endeksi oluşturan somut veriler, resmi kuruluşlar tarafından derlenen veriler ve resmi olmayan kuruluşlar tarafından derlenen veriler olarak ikiye ayrılabilir.

Genel olarak TTCİ'yi oluşturan 62 somut veri incelendiğinde, bu verilerden 11 adedinin 2015-2019 döneminde üst üste düşüş kaydettiği görülmektedir (Tablo 4). Bunlar arasında özellikle koruma altındaki alanlar, temel su stresi gibi çevresel göstergelerde düşüşle birlikte Türkiye'nin sıralamadaki düşük konumu dikkat çekicidir. İş kurmak için gereken süre, karlardan alınan vergiler gibi uluslararası yatırımcıyı teşvik edebilecek unsurlarda da gerileme olduğu görülmektedir. Diğer taraftan UNESCO dünya mirası doğal alanlarının sayısı, otel odaları ve havayolu firmalarının sayısı gibi göstergelerde artış olmasına rağmen 2015-2019 döneminde sıralamada sürekli düşüş izlenmektedir (WEF 2015; 2017; 2019a). Bu durum, Türkiye çeşitli göstergeler bakımından iyileşme kaydederken rakiplerinin Türkiye'den daha hızlı gelişme kaydettiğini göstermektedir.

Yine TTCİ'yi oluşturan 62 somut veri incelendiğinde, bu verilerden 18 adedinin 2015-2019 döneminde üst üste yükseliş kaydettiği veya aynı kaldığı görülmektedir (Tablo 5). Bunlar arasında özellikle turizme bütçe içinden ayrılan payın hızla arttığı ve bu göstergede Türkiye'nin sıralamasının hızla yükseldiği görülmektedir. Benzer şekilde otel fiyat endeksi göstergesinde hızlı bir yükseliş

kaydedilmiştir. Ancak bu durum olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmemektedir. Otel fiyat endeksinde rekabetçiliğin artması, Türkiye’deki otel odası fiyatlarının ABD doları cinsinden düştüğünü göstermekte, Türkiye’nin ucuz destinasyon imajını güçlendirmektedir. Satın alma gücü paritesi ve akaryakıt fiyat seviyesinde görülen iyileşmelerin de benzer şekilde, 2015-2019 döneminde Türk lirasının yabancı para birimleri karşısında yaşadığı değer kaybından kaynaklandığı düşünüldüğünde, olumlu olarak değerlendirilmesi mümkün görünmemektedir.

Tablo 4. Somut verilerden 2015-2019 döneminde üst üste düşüş kaydeden göstergeler

Tanım	Kaynak	2015 sıra	2017 sıra	2019 sıra
İş kurmak için gereken süre	World Bank/IFC	36	37	43
Kar vergi oranı	World Bank/IFC	75	80	87
Cinayet oranları	UN Office on Drugs and Crime	58	81	83
Hekim yoğunluğu	World Health Organization	67	70	72
Uçak bileti vergileri ve havaalanı harçları	IATA	22	28	29
Temel su stresi	World Resources Institute	91	109	114
Mevcut havayolu firmalarının sayısı	IATA	11	12	13
Otel odaları	World Tourism Organization	63	64	65
Dünya mirası doğal alanların sayısı	UNESCO World Heritage List	43	46	50
Koruma altındaki alanların toplamı	United Nations Statistics Division	131	135	137
Kültür ve eğlence turizmine dijital talep	Bloom Consulting	20	24	27

Kaynak: (WEF 2019a).

Kültür ve eğlenceye yönelik göstergelerde ise 2015-2019 döneminde olumlu gelişme izlenmektedir. UNESCO dünya mirası kültürel alanları, somut olmayan kültürel miras ve büyük spor stadyumlarının sayısı bu dönemde sürekli artmış, Türkiye bu göstergeler bakımından rekabet avantajı elde etmiştir. Türkiye’de internet kullanan kişi sayısı da benzer şekilde sürekli artmış, hastane yatakları ve temel hijyen hizmetlerinin yaygınlığı gibi altyapı hizmetleri gelişme kaydetmiştir. Yine de bu göstergeler bakımından Türkiye’nin sıralamasının rakiplerine göre geride olduğu görülmektedir. Hava kirliliği ve tehlikedeki türlerin sayısı gibi çevresel göstergelerde 2015-2019 döneminde sıralamada yukarı yönlü hareket izlense de bu göstergeler açısından Türkiye’nin genel sıralamasının çok geride olduğu görülmektedir. Benzer şekilde, “ülke marka stratejisi puanı” göstergesinde de sıralamada yükseliş olmakla birlikte genel

sıralamadaki konum oldukça geridedir. Aşağıda ayrıntılı olarak değerlendirilecek olan bu göstergede Türkiye Turizm Tanıtım ve Geliştirme Ajansının (TGA) kurulması ile birlikte 2021'den itibaren hızlı bir ilerleme kaydedilmesi beklenmektedir.

Tablo 5. Somut verilerden 2015-2019 döneminde üst üste düşüş kaydetmeyen göstergeler

Tanım	Kaynak	2015 sıra	2017 sıra	2019 sıra
Diğer vergilerin oranı	World Bank/IFC	85	84	78
Temel hijyen hizmetlerinin kullanımı	World Health Organization	65	55	50
Hastane yatakları	World Bank	68	67	60
HIV yaygınlığı	World Bank	1	1	1
Ortaöğretime kayıt oranı	UNESCO Institute for Statistics	82	46	35
İnternet kullanan kişi sayısı	International Telecommunication Union	72	71	66
Seyahat ve turizm sektöründe hükümet harcamaları	WTTC	137	132	30
Ülke marka stratejisi puanı	Bloom Consulting	117	115	109
Otel fiyat endeksi	Deloitte-STR Global	58	27	8
Satılma gücü paritesi	World Bank	80	72	42
Akaryakıt fiyat seviyesi	World Bank	141	132	122
Partikül madde (2.5) konsantrasyonu	Yale University	100	90	87
Tehlikedeki türler	IUCN	108	105	105
Arz edilen Koltuk Kilometre (yurt içi)	International Air Transport Association	11	11	11
Uçak kalkışları	World Bank	43	40	38
Dünya Mirası kültürel alanların sayısı	UNESCO World Heritage List	16	13	11
Somut olmayan sözel kültürel miras	UNESCO	6	5	5
Büyük spor stadyumlarının sayısı	Worldstadiums.com	29	29	18

Kaynak: (WEF 2019a).

Resmi kuruluşlarca derlenen veriler

Uluslararası resmi kuruluşlar tarafından derlenen veriler Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler ile Birleşmiş Milletler'e bağlı UNWTO, Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization, WHO), Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, UNESCO), Uluslararası Telekomünikasyon Birliği, Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization, ILO) gibi kuruluşlar tarafından

yayımlanmaktadır. Uluslararası resmi kuruluşlara Türkiye’den veri sağlayan kurumlar genel itibariyle, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve bakanlıklar ile bakanlıklara bağlı kuruluşlardır.

Uluslararası resmi kuruluşlar tarafından derlenen veriler ile ilgili olarak iki farklı sorun tespit edilmiştir. Bunlardan birincisi ulusal veri ile uluslararası veri arasında verinin tanımının (metaverinin) uyumsuzluğudur. TÜİK tarafından üretilen ve 2019 yılında yayımlanan TTCI’de kullanılan 15 veriden 9 tanesinin metaverisinin TÜİK’in metaverisiyle uyumlu olduğu, 6 tanesinde ise metaveride uyumsuzluk olduğu görülmektedir. Uyumsuzluk tespit edilen verilerin metaverilerinin uluslararası verilerle uyumlu hale getirilmesi zamana yayılan bir süreç olup bu konudaki nihai karar her yıl TÜİK’ten sorumlu bakanın (2021 yılı itibariyle Hazine ve Maliye Bakanı) başkanlığında toplanan İstatistik Konseyi’ne aittir. Diğer taraftan TÜİK, ürettiği verilerin çoğunu ilgili resmi uluslararası kuruluşlara doğrudan göndermemektedir. TÜİK’in veri göndermekle yükümlü olduğu uluslararası kuruluşlar Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü (*Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD*) ve Eurostat gibi kuruluşlardır. Birleşmiş Milletler dahil olmak üzere diğer uluslararası kuruluşlar veriyi OECD ve Eurostat’tan almaktadır. Bu durum TÜİK tarafından yapılan veri güncellemelerinin çeşitli uluslararası kuruluşların derlediği ve yayımladığı verilere geç yansımaya veya hiç yansımamasına yol açabilmektedir.

Resmi uluslararası kuruluşların derlediği verilere ilişkin tespit edilen ikinci sorun, bu kuruluşlarca yayımlanan en güncel verinin eski bir tarihe ait olmasıdır. Bu durum, Dünya Ekonomik Forumu tarafından TTCI hazırlanırken ülkelere ait güncel olmayan verilerin kullanılmasına neden olmaktadır. Özellikle gelişim gösteren kalemlere ait istatistiklerde eski tarihli verilerin kullanılması, ülkelerin mevcut rekabet güçlerini yanlış yansıtmaktadır. Örneğin “sağlık ve hijyen” bileşenine ilişkin bir gösterge olan ve her 1000 nüfus başına düşen hekim sayısını ifade eden “hekim yoğunluğu” verisi için Dünya Ekonomik Forumu, Dünya Bankası veya WHO verilerini kullanmaktadır (WEF 2019b, 92). Bu konu ile ilgili yapılan incelemede WHO tarafından web sitesinde yayımlanan veride (WHO 2021) gerekli güncellemelerin yapılmadığı, sistemde en güncel veri olarak 2017 yılına ait verilerin bulunduğunu tespit edilmiştir (WHO 2021). Diğer taraftan Dünya Ekonomik Forumunun WHO’dan aldığı veride, veriye eriştiği tarihte (Mayıs 2019) (WEF 2019b, 92) mevcut olan en güncel tarihli 2017 verisini değil, 2011 veya 2012 verisini kullandığı da tespit edilmiştir.

Benzer bir durum “sağlık ve hijyen” bileşenine ait bir gösterge olan “hastane yatakları” verisinde de görülmektedir. Dünya Ekonomik Forumu Mayıs 2019’da eriştiği (WEF 2019b, 93) Dünya Bankası veri tabanında (Dünya Bankası 2021a) daha güncel veriler yer almasına rağmen 2013 verisinden faydalanmış ve 2019

yılında yayımladığı TTCİ'ye bu yıla ait (2013 yılına ait) veriyi aktarmıştır (WEF 2019a). Türkiye genelinde şehir hastanelerinin tamamlanmaya başlamasıyla birlikte sağlık yatırımlarında ve insan kaynağında gözlenen hızlı iyileşme resmi uluslararası kuruluşların istatistiklerine aynı hızda yansıtılmamaktadır. Sağlık ve hijyen istatistiklerinde gözlemlenen uluslararası resmi kuruluşların veri güncelleme gecikmelerine benzer gecikmelerin başka veriler için de geçerli olduğu tespit edilmiştir. Örneğin Dünya Bankası tarafından yayımlanan birçok veri TÜİK tarafından daha güncelleri yayımlanmış olmasına rağmen 2018 yılına veya daha eski yıllara aittir (Dünya Bankası 2021b; 2021c; 2021d). Bu durum Türkiye'nin rekabetçilik endeksindeki konumuna ve puanına olumsuz etki etmektedir.

Resmi uluslararası kuruluşlarca üretilen ve sorun tespit edilen verilerle ilgili bir diğer örnek "doğal kaynaklar" bileşenine ait bir gösterge olan "toplam korunan alanlar" verisidir. Türkiye'nin 140 ülke arasında 137. sırada yer aldığı bu gösterge, ülkenin karada ve denizdeki toplam korunan alanlarının yüzölçümünün ülkenin toplam karasal yüzölçümüne oranını vermektedir (WEF 2019b, 98). Bu veriyle ilgili sorun Tarım ve Orman Bakanlığı verileri ile ilgili uluslararası kuruluşun sunduğu veriler arasında çok büyük fark olmasıdır. Dünya Bankası Türkiye'nin kara ve denizdeki toplam korunan alanlarının büyüklüğünün ülke yüzölçümüne oranını %0,191 olarak vermektedir (Dünya Bankası 2021e). Dünya Bankasının veri kaynağı olan *Protected Planet* internet sitesindeki verilerden ise aynı oran %0,25 olarak hesaplanmaktadır. Bu kaynakta korunan alanlar yalnızca Ramsar alanları, UNESCO Dünya Mirası listesindeki doğal veya karma alanlar ile UNESCO Biyosfer Rezervleridir (UNEP-WCMC 2021). Diğer taraftan milli parklar, tabiat parkları, tabiatı koruma alanları, yaban hayatı geliştirme sahaları, ulusal ve mahalli önemi haiz sulak alanlar gibi ulusal statüde korunan alanlar, uluslararası kuruluşların hesaplamalarına dahil edilmemektedir. Bu durum Türkiye'deki korunan alanların ülke yüzölçümüne oranıyla ilgili yanıltıcı olmakta, Türkiye'nin rekabetçiliğini olumsuz etkilemektedir.

TTCİ'deki göstergelerden 8 adedi, Dünya Bankası tarafından hazırlanan ve Türkiye'nin Cumhurbaşkanlığı Yatırım Ofisi düzeyinde yakın takip ettiği Doing Business raporundan gelmektedir (World Bank 2020). Ağırlıklı olarak özel sektör temsilcilerinin yanıtladığı anketler neticesinde oluşturulan bu rapor, Cumhurbaşkanlığı ve ilgili bakanlıklarca da incelenmekte düzeltilmesi gereken alanlar tespit edildiğinde, Dünya Bankası yetkililerinin de katıldığı toplantılarda ilgili kuruma bilgi verilmektedir.

Resmi olmayan kuruluşlarca derlenen veriler

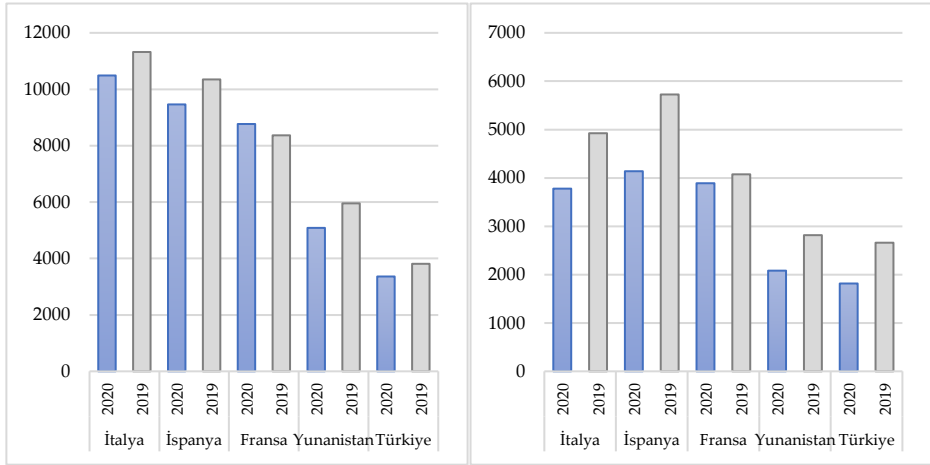
Resmi olmayan kuruluşlar tarafından derlenen ve TTCI'deki göstergelere ilişkin puanların hesaplanmasına temel teşkil eden veriler, bu çalışma kapsamında ele alınan ikinci grup verileri oluşturmaktadır. Bu kuruluşlar, Türkiye'de veri üreten resmi kurum ve kuruluşlarla doğrudan bağlantısı bulunmayan, kâr amacı gütmeyen uluslararası örgütler, üniversiteler, gönüllülerden oluşan organizasyonlar ve danışmanlık şirketleridir. Genel olarak bu kuruluşlar, orman alanları, balıkçılık, tehlikedeki türler gibi çevre göstergelerini ve havayolu taşımacılığı, karayolları ile demiryolları gibi ulaştırma altyapısına ilişkin verileri üretmekte ve derlemektedirler.

Resmi olmayan uluslararası kuruluşların ürettiği veya derlediği verilerle ilgili olarak tespit edilen temel sorun, bu verilerin birçoğunun TÜİK dahil olmak üzere Türkiye'deki resmi kurum ve kuruluşlarca üretilen verilerle uyumsuz olmasıdır. Örneğin Dünya Doğal Kaynaklar Enstitüsü (*World Resources Institute*, WRI) tarafından üretilen ve "çevresel sürdürülebilirlik" bileşenini oluşturan göstergelerden olan "temel su stresi" verisine (WRI 2019) temel teşkil eden kaynaklar Devlet Su İşleri tarafından yayımlanan verilerle örtüşmemektedir. Türkiye'deki resmî kurumların verileriyle uyumsuzluk gösteren uluslararası kuruluş verilerine başka örnekler, "çevresel sürdürülebilirlik" bileşeninin altında yer alan "orman alanlarındaki değişim", "atık su arıtması" ve "balık stokunun durumu" verileridir. Bu verilerin üçü de Yale Üniversitesi tarafından hazırlanan *Environmental Performance Index*'ten (EPI) alınmaktadır (Yale Center for Environmental Law & Policy 2020). EPI ise verileri çeşitli kaynaklardan derlemektedir. Orman alanlarındaki değişim verisi, Küresel Orman İzleme (*Global Forest Watch*) adlı kuruluş tarafından uydu verilerinden hareketle hesaplanmaktadır. Hesaplama kapalılık seviyesi en az %30 olan ağaçlar esas alınmaktadır. *Global Forest Watch*, 2001-2019 döneminde yaklaşık 500 bin hektar, 2001-2020 döneminde ise yaklaşık 545 bin hektar ormanlık alanın kaybolduğunu hesaplamaktadır (GFW 2020). Dolayısıyla bu durum, Türkiye'nin 2021 yılında TTCI'deki sıralamasını olumsuz yönde etkileyecektir. Diğer taraftan dünyadaki orman alanları ile ilgili en kapsamlı rapor olan ve Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü tarafından her beş yılda bir yayımlanan Küresel Orman Kaynakları Değerlendirmesi (*Global Forest Resources Assessments*, FRA) raporunda yayımlanan veriler Türkiye'de orman alanlarının azalmadığına işaret etmektedir. Gıda ve Tarım Örgütü tarafından 2020 yılında yayımlanan FRA'ya göre Türkiye'nin 2019 yılı orman alanı 22 milyon 64 bin hektar iken 2020 yılında orman alanlarının toplam genişliği 22 milyon 220 bin hektar olmuştur. Dolayısıyla orman alanlarında azalış değil, %0,72 oranında artış raporlanmaktadır (FAO 2020, 40).

EPI tarafından derlenen bir diğer veri olan ve Dünya Ekonomik Forumu tarafından 2019 yılı TTCI’de 2016 verisi kullanılan “atık su arıtması” istatistiğinin kaynağı ise Birleşmiş Milletler, OECD ve Eurostat olarak verilmektedir (EPI 2020b). Yapılan incelemede EPI tarafından kaynak olarak verilen Birleşmiş Milletler İstatistik Biriminde Türkiye’ye ait 2016 verilerinin yer almadığı tespit edilmiştir (UNSD 2021). OECD’nin sitesinde 2016 yılına ait veri %70,7 en güncel veri olan 2018 yılına ait veri ise %74,45’tir (OECD 2020). Eurostat ise Türkiye’nin 2016 verisini %87,55, 2018 verisini ise %88,5 olarak vermektedir (Eurostat 2021). Bu veri TÜİK tarafından yayımlanan bültenlerdeki veri ile de uyumludur. TÜİK tarafından bu göstergelere ilişkin metaverilerin bilinmemesi dolayısıyla ulusal veri ile EPI tarafından yayımlanan veriler arasında uyumsuzluk olduğu görülmektedir. EPI tarafından derlenen balık stokunun durumu göstergesinde de benzer bir durum tespit edilmiştir. EPI, ilgili veriyi *Sea Around Us* adlı uluslararası kuruluşun internet sitesinden almaktadır (EPI 2020a). Söz konusu veri ile ilgili yapılan değerlendirmede *Sea Around Us* veri tabanında tahmine dayalı “raporlanmamış av miktarları” ile “ıskarta miktarlarının” da veriye eklendiği tespit edilmiştir. Raporlanmamış ve ıskarta miktarlarına ilişkin hesaplamalar *Sea Around Us* Projesi kapsamında yapılan ve 1950-2010 yılları arasında Türkiye’de avlanan su ürünleri miktarlarının yeniden hesaplanmasına ilişkin bir araştırmanın sonuçlarına dayandırılmaktadır (Ulman 2014). Bu çalışmada, daha önce bölgesel olarak yapılmış çalışmalardan elde edilen çıkarımlar ülke geneline uyarlanmış ve çeşitli kabullere dayandırılarak hesaplamalar yapılmıştır. İlgili çalışmanın yapıldığı dönemlerde Türkiye’ye ilişkin verilerin üretilmiyor olması nedeniyle türlerin av aracına göre av miktarlarına ilişkin veriler çeşitli çalışmaların derlenmesiyle elde edilmiştir. Diğer taraftan bu veriler Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından üretilmeye başlanmış durumdadır ve Akdeniz Genel Balıkçılık Komisyonu (*General Fisheries Commission for the Mediterranean*, GFCM) gibi uluslararası kuruluşlara raporlanmaktadır (GFCM 2021).

Resmi olmayan kuruluşlar tarafından derlenen ve üzerinde durulması gereken son veri grubu, çeşitli danışmanlık şirketleri tarafından hazırlanan verilerdir. Turizmde destinasyon markalaması konusunda danışmanlık hizmeti veren Madrid merkezli Bloom Danışmanlık şirketinin alt kuruluşu olan D2, “Dijital Talep” adını verdiği bir uygulama ile tüm ülkelere yönelik turizm konulu internet aramalarını tasnif ve analiz etmektedir. Bu uygulama tarafından hesaplanan veriler, TTCI’nin “seyahat ve turizmin önceliklendirilmesi” bileşenine ait “ülke marka stratejisi puanı” göstergesine, “doğal kaynaklar” bileşenine ait “doğal turizme dijital talep” göstergesine ve “kültürel kaynaklar ve iş seyahati” bileşenine ait “kültür ve eğlence turizmine dijital talep”

göstergesine girdi sağlamaktadır (WEF 2019b, 95-99). Her ne kadar Bloom Danışmanlık tarafından hazırlanan Ülke Marka Sıralaması raporunda Türkiye dünyadaki ilk 15 ülke arasında yer alsada (Bloom Consulting 2020) Türkiye'nin dijital talep performansı son derece zayıftır (Şekil 2). Türkiye, ülke marka stratejisi sıralamasında 140 ülke arasında 109. sırada yer almaktadır. Bu gösterge, D2 uygulaması tarafından hesaplanan ülkelere yönelik internet aramalarında en yaygın anahtar kelimelerin ülkelerin tanıtma ajansları tarafından öne çıkarılan turizm etiketlerine (*brandtags*) oranını vermekte, bu şekilde ülke tanıtım stratejisinin "isabetliliğinin" bir göstergesi olarak sunulmaktadır (WEF 2019b, 95). Diğer taraftan Türkiye'nin 2019 yılındaki TTCI'de doğal turizme dijital talep göstergesinde sıralaması 30, kültürel ve eğlence turizmine dijital talep göstergesinde ise sıralaması 34'tür (WEF 2019a). Bu iki gösterge bakımından Türkiye'nin sıralaması çok geride olmasada 2019 yılında dünyanın en fazla turist ağırlayan altıncı ve internet üzerinde yapılan aramalarda 13. sırada yer alan ülkesi olan Türkiye'nin bahsi geçen üç göstergede de mevcut durumdan daha üst sıralarda olmasının gerekliliği ortadadır.

Şekil 2. Türkiye ve Akdeniz'deki rakiplerine ilişkin turistik faaliyet (sol) ve konaklama (sağ) internet aramaları (1000). Kaynak: (D2 Analytics 2021).

D2 Analytics tarafından derlenen verilere göre Türkiye Akdeniz Çanağı'ndaki rakiplerine göre dijital talep konusunda daha geridedir. Türkiye ile ilgili turistik faaliyetlerle ilgili olarak 2020 yılında 3 milyon 360 bin arama yapılmışken bu sayı İtalya için 10 milyonun üzerindedir. 2020 yılında Covid-19'un etkisiyle yapılan konaklama aramalarında ciddi bir düşüş gerçekleşmiştir. Türkiye ile ilgili 2020 yılında yapılan konaklama konulu aramaların sayısı 1

milyon 816 bin iken bu sayı İspanya için 4 milyonun üzerindedir (D2 Analytics 2021).

Genel olarak bakıldığında 2020 yılında Türkiye'ye yönelik turizm ile ilgili internet aramalarının sayısı 12 milyon 346 bin olarak gerçekleşmiştir. İtalya ise internette 26 milyon 584 bin defa aranmıştır. Türkiye ile ilgili yapılan aramalar 2019 yılına göre Covid-19'un da etkisiyle 2020 yılında %19,36 azalma göstermiştir (D2 Analytics 2021). Yapılan analizler Türkiye ile ilgili yapılan aramaların %21'inin tur paketleri ile ilgili olduğunu göstermektedir. Bu durum Türkiye'yi rakipleri arasında bir "tur paketi destinasyonu" olarak konumlamaktadır. Türkiye ile ilgili aramalarda en fazla talep gören konular sıcak hava balonu (586 bin arama, 2020 yılı) ve plajlardır (457 bin arama, 2020 yılı). Sıcak hava balonları konusunda açık ara önde olan Türkiye, plajlar konusunda tüm rakiplerinden daha az arama almıştır (D2 Analytics 2021). Türkiye'nin rakiplerine göre internet aramalarında çok güçlü olduğu bir alan sağlık turizmidir. Bu konuda en yakın rakibi Fransa 2020 yılında 12 bin arama almışken Türkiye 85 bin arama ile lider konumdadır (D2 Analytics 2021).

Türkiye'nin hedef pazarlarına bakıldığında en fazla aramanın Almanya'dan yapıldığı görülmektedir. 2020 yılında Almanya'dan Türkiye 2 milyon 337 bin defa aranmıştır. Ancak Almanya'dan yapılan aramalar 2019 yılına göre %15 düşüş kaydetmiştir. Almanya'yı Birleşik Krallık ve Rusya 2020 yılında yapılan 1 milyonun üzerinde arama sayısı ile takip etmektedir. Her iki pazar da yapılan arama sayısında bir önceki yıla göre düşüş kaydetmiştir. Diğer taraftan 1 milyona yakın arama sayısına sahip olan Amerika Birleşik Devletleri'nden 2020'de yapılan aramalarda bir önceki yıla göre artış gözlemlenmektedir. Bu ülkeleri 2020 yılında yapılan arama sayısında sırasıyla Hollanda, Orta Doğu ülkeleri, Ukrayna, Hindistan ve Polonya izlemektedir (D2 Analytics 2021).

Sonuç ve değerlendirme

Bu çalışma Dünya Ekonomik Forumu tarafından iki yılda bir yapılan Seyahat ve Turizm Rekabetçilik Endeksi (TTCI) verilerini temel alarak Türkiye turizminin uluslararası rekabetçiliğini analiz etmektedir. Çalışmada TTCI göstergeleri üç grup altında sınıflanmaktadır. Birinci grupta yer alan veriler, Dünya Ekonomik Forumu tarafından endekse dahil edilen ülkelerde uygulanan anket sorularına verilen cevaplardan oluşmaktadır ve TTCI'nin toplam 93 gösterge ve alt göstergesinden 31'ine ait veriler bu anket sorularından gelmektedir. Anket Türkiye'de Sabancı Üniversitesi ve TÜSİAD iş birliği ile kurulan Rekabet Forumu tarafından her yıl uygulanmakta ve sonuçları kamuoyu ile paylaşılmaktadır. TTCI'ye esas teşkil eden veriler, birbiri ardına yapılan iki ankete verilen cevaplardan turizm ile doğrudan veya dolaylı olarak ilgili olanlarının

ortalamasından oluşmaktadır. Anket verileri daha ziyade Türkiye'deki şirketlerin yöneticilerinin algılarını ölçtüğü için çeşitli politikalar uygulanarak bu verilerde iyileştirme sağlanması mümkün olsa da bunun zaman alacağı değerlendirilmektedir. Diğer taraftan bu gruptaki veriler açısından Türkiye'nin rekabetçilik seviyesinin düşük olduğu göstergelerin bazılarında TTCI'nin ilk yapıldığı yıllardan bu yana (Aydemir, Saylan, ve Aydoğmuş 2014; Hassan ve Uşaklı 2013; Kayar ve Kozak 2010) iyileşme sağlanamadığı anlaşılmaktadır. Firmalar tarafından nitelikli ve eğitilmiş iş gücüne erişmede güçlük yaşanması sorunu, anketin yapıldığı ilk yıllardan itibaren anket sonuçlarına yansımaktadır. Diğer taraftan ulaştırma ve turizm altyapısında ise belirgin bir ilerleme olduğu görülmektedir (Aydemir, Saylan, ve Aydoğmuş 2014).

İkinci ve üçüncü grup veriler olan uluslararası kuruluşlarca üretilen veya derlenen verilerde TÜİK ile uluslararası kuruluşlar arasında metaveride görülen farklılıklar, uluslararası kuruluşlarca verilerin zamanında güncellenmemesi, bu kuruluşlar tarafından derlenen verilerin daha güncelleri mevcut olmasına rağmen Dünya Ekonomik Forumu tarafından daha eski verilerin TTCI hesaplanırken kullanılması ve özellikle resmi olmayan uluslararası kuruluşların veri toplama yöntemlerinin resmi kurumlardan farklılaşması gibi konular dolayısıyla Türkiye'nin TTCI sıralamasının olumsuz etkilendiği durumlar tespit edilmiştir.

Somut veriler incelendiğinde Türkiye'deki uluslararası yatırım ve iş ortamıyla ilgili Dünya Bankası tarafından yayımlanan *Doing Business* raporu kaynaklı göstergelerin Türkiye'nin rekabetçilik sıralamasına olumsuz etki ettiği görülmektedir. Bunlar arasında yapı ruhsatının maliyeti, işyeri kurmanın maliyeti, toplam vergi oranı, iş ve katkılar vergi oranı, kar vergi oranı ve diğer vergilerin oranı göstergelerinde 2015-2019 dönemi boyunca Türkiye'nin rakiplerine göre sıralaması oldukça geridedir. Türkiye'de bilişim teknolojilerinde son yıllarda görülen gelişme, bilişim teknolojilerine yönelik göstergelerle ilgili sıralamaya yansımamaktadır. Özellikle sabit geniş bant internet abonelikleri, mobil telefon ve geniş bant hattı abonelikleri, mobil ağ kapsama alanı verilerinde Türkiye'nin alt sıralardaki konumu dikkat çekicidir.

Son olarak dikkat çekilmesi gereken önemli bir husus, Türkiye'nin sürdürülebilirlikle ilgili göstergelerde gösterdiği düşük performanstır. Türkiye'nin hem sürdürülebilir turizm hem de çevre ve sağlıkla ilgili politikalar bağlamında TTCI'de yer alan ve sıralamada gerilerde bulunduğu partikül madde konsantrasyonu, çevre sözleşmelerinin mecliste onaylanması, temel su stresi, tehlikedeki türler, balık stokunun durumu, dünya mirası doğal alanların sayısı, bilinen türlerin toplam sayısı, koruma altındaki alanlar gibi göstergelerle ilgili konularda ivedilikle yol haritaları belirleyerek bu yol haritalarına uygun

politikaları kararlılıkla uygulaması gerekmektedir. Sürdürülebilirlikle ilgili konular yalnızca çevre ile ilgili değerlendirilmemekte, Birleşmiş Milletler tarafından ortaya konulan 17 sürdürülebilir kalkınma hedefi ile bağlantılı olarak ele alınmaktadır. Bu çerçevede Türkiye'nin temel hijyen ve içme suyu hizmetlerinin kullanımı, hastane yatakları, ilköğretime kayıt oranı, kadınların işgücüne katılımı gibi sosyal politikalarla ilgili konularda ilerleme kaydetmek ve rekabet avantajı kazanmak için sürdürülebilir turizm politikaları ve uygulamalarını bütüncül ve kapsamlı şekilde yeniden değerlendirmesi önem arz etmektedir.

Teşekkür

Bu çalışma T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Kapadokya Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonu tarafından desteklenmiştir.

Kaynakça

- Aiginger, K., Bärenthaler-Sieber, S. ve Vogel, J. 2013. *Competitiveness under New Perspectives* (Working Paper No: 44). WWWforEurope Working Paper. <https://www.econstor.eu/handle/10419/125699> adresinden erişildi.
- Aydemir, B., Saylan, U. ve Aydoğmuş, F. 2014. Turizmde Rekabet: Seyahat ve Turizm (T&T) Rekabet Edebilirlik Raporunda Türkiye'nin ve Avrupa'nın Değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(1):1-15.
- Balan, D., Balaure, V. ve Veghes, C. 2009. Travel And Tourism Competitiveness Of The World'S Top Tourism Destinations: An Exploratory Assessment. *Annales Universitatis Apulensis Series Oeconomica*, 2(11):1-43.
- Berzina, A. 2021, 20 Nisan. D2— Analytics materials for Turkey.
- Bloom Consulting. 2020. *Country Brand Ranking* (Tourism Edition). Madrid. <https://www.bloom-consulting.com/en/country-brand-ranking> adresinden erişildi.
- Bordas Rubies, E. 2001. Improving public-private sectors cooperation in tourism: A new paradigm for destinations. *Tourism Review*, 56(3/4):38-41. doi:10.1108/eb058369
- Bulu, M. ve Eraslan, I. 2008. Bolu İli Turizm Sektörünün Uluslararası Rekabetçilik Analizi. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 5(1).
- Burnaz, E. ve Ayyıldız, H. 2018. Destinasyon Rekabetçiliği Endeksi Önerisi. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, (21):237-254. doi:10.18092/ulikidince.397002
- Costanza, R., Hart, M., Talberth, J. ve Posner, S. 2009. Beyond GDP: The Need for New Measures of Progress. *The Pardee Papers*. https://pdxscholar.library.pdx.edu/iss_pub/11 adresinden erişildi.
- Crouch, G. I. ve Ritchie, J. R. B. 1999. Tourism, Competitiveness, and Societal Prosperity. *Journal of Business Research*, 44(3):137-152. doi:10.1016/S0148-2963(97)00196-3

- Crouch, G. I. ve Ritchie, J. R. B. (Ed.). 2012. *Competitiveness and tourism*. Economics and management of tourism. Cheltenham, UK: Edward Elgar.
- Çağlıyan, V. ve Göral, R. 2017. Uluslararası turizm rekabetçiliği ve turizmin ekonomik etkisi üzerine bir değerlendirme. *TURAN-SAM*, 9(33):45-53.
- D2 Analytics. 2021. Digital Demand Turkey vs Competitors. *Digital Demand*. Veri Tabanı. 11 Mayıs 2021 tarihinde <https://app.d2analytics.io/> adresinden erişildi.
- Dünya Bankası. 2021a, Mayıs. Hospital beds (per 1,000 people)—Turkey. *World Bank Data*. Veri Tabanı. 9 Mayıs 2021 tarihinde <https://data.worldbank.org/indicator/SH.MED.BEDS.ZS?locations=TR> adresinden erişildi.
- Dünya Bankası. 2021b, Mayıs. People using at least basic drinking water services (% of population)—Turkey. *World Bank Data*. Veri Tabanı. 9 Mayıs 2021 tarihinde <https://data.worldbank.org/indicator/SH.H2O.BASW.ZS?locations=TR> adresinden erişildi.
- Dünya Bankası. 2021c, Mayıs. People using at least basic sanitation services (% of population)—Turkey. *World Bank Data*. Veri Tabanı. 9 Mayıs 2021 tarihinde <https://data.worldbank.org/indicator/SH.STA.BASS.ZS?locations=TR> adresinden erişildi.
- Dünya Bankası. 2021d, Mayıs. Physicians (per 1,000 people)—Turkey. *World Bank Data*. Veri Tabanı. 10 Mayıs 2021 tarihinde <https://data.worldbank.org/indicator/SH.MED.PHYS.ZS?locations=TR> adresinden erişildi.
- Dünya Bankası. 2021e, Mayıs. Terrestrial and marine protected areas (% of total territorial area)—Turkey. Veri Tabanı. 10 Mayıs 2021 tarihinde <https://data.worldbank.org/indicator/ER.PTD.TOTL.ZS?locations=TR> adresinden erişildi.
- Dwyer, L. 2020. Tourism development and sustainable well-being: A Beyond GDP perspective. *Journal of Sustainable Tourism*, 0(0):1-18. doi:10.1080/09669582.2020.1825457
- EPI. 2020a. Wastewater treatment. *Environmental Performance Index*. Veri tabanı. 10 Mayıs 2021 tarihinde <https://epi.yale.edu/epi-results/2020/component/wwt> adresinden erişildi.
- EPI. 2020b. Fish Stock Status. *Environmental Performance Index*. Veri Tabanı. 10 Mayıs 2021 tarihinde <https://epi.yale.edu/epi-results/2020/component/fss> adresinden erişildi.
- Ersoy, M. N. 2019, 7 Ekim. *Turizm 2023: Türkiye 2023 Turizm Stratejisi*. Turizm 2023 Lansman Toplantısı Basın toplantısı, İstanbul.
- Eşiyok, H. ve Hassan, A. 2020. Akdeniz Çanağındaki Destinasyonların Seyahat ve Turizm Rekabetçilik Endeksi Verilerinin Rekabete Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisine Göre İncelenmesi. İ. Yazıcıoğlu, E. Konaklıoğlu, Ö. Altunöz ve Y. Arslantürk (Ed.), *Proceedings Book* içinde . ITTD 20 International Travel and Tourism Dynamics, sunulmuş bildiri, Ankara: Ankara HBV Üniversitesi.

- Eurostat. 2021a. Eurostat—EDAMIS-PROD - Portal. Veri Tabanı. 11 Mayıs 2021 tarihinde https://webgate.ec.europa.eu/edamis/login/index.cfm?TargetUrl=disp_login adresinden erişildi.
- Eurostat. 2021b. Population connected to urban wastewater collecting and treatment systems, by treatment level. *Data Browser*. Veri Tabanı. 10 Mayıs 2021 tarihinde <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ten00020/default/table?lang=en> adresinden erişildi.
- Fagerberg, J. 1988. International Competitiveness. *The Economic Journal*, 98(391):355-374. doi:10.2307/2233372
- Fagerberg, J. 1996. Technology and competitiveness. *Oxford Review of Economic Policy*, 12(3):39-51.
- FAO. 2020. *Global Forest Resources Assessments*. Roma: Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). <http://www.fao.org/3/cb0081en/cb0081en.pdf> adresinden erişildi.
- Fleurbaey, M. 2009. Beyond GDP: The Quest for a Measure of Social Welfare. *Journal of Economic Literature*, 47(4):1029-1075. doi:10.1257/jel.47.4.1029
- Fleurbaey, M. ve Blanchet, D. 2013. *Beyond GDP: Measuring welfare and assessing sustainability*. Oxford; New York: Oxford University Press.
- Franco, M. ve Estevão, C. 2010. The role of tourism public-private partnerships in regional development: A conceptual model proposal. *Cadernos EBAPE.BR*, 8(4):600-612. doi:10.1590/S1679-39512010000400003
- GFCM. 2021. Food and Agriculture Organization of the United Nations. *General Fisheries Commission for the Mediterranean—Capture production (1970-2018)*. Veri Tabanı. 11 Mayıs 2021 tarihinde <http://www.fao.org/gfcm/data/capture-production> adresinden erişildi.
- GFW. 2020. Turkey Interactive Forest Map & Tree Cover Change Data. Veri Tabanı. 10 Mayıs 2021 tarihinde <https://www.globalforestwatch.org/map/country/TUR/> adresinden erişildi.
- Göral, R. 2016a. Turizm destinasyonu rekabetçilik faktörleri ve entropi yöntemiyle ağırlıklandırılması. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 5(2):66-81.
- Göral, R. 2016b. Uluslararası Turizm Endeksleri. E. Akgöz (Ed.), *Turizm Paradigmaları* içinde. Ankara: Detay.
- Göral, R. 2017. Dünya Ekonomik Forumu Turizm Rekabetçilik Raporu ışığında Türkiye turizminin rekabetçilik sorunları. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (61):141-166.
- Göral, R. ve Tuna, M. 2018. Turistik Ürün Bileşeni Olarak Kültürel Çekiciliklerin Turizm Sektörü Rekabetçiliği Açısından Önemi. *International Journal of Contemporary Tourism Research*, 2(1):1-12. doi:10.30625/ijctr.393632
- Hassan, A. ve Uşaklı, A. 2013. Seyahat ve Turizm Rekabetçilik Endeksi: Akdeniz Çanağındaki Destinasyonlara Yönelik Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 10(2).

- Jones, C. I. ve Klenow, P. J. 2016. Beyond GDP? Welfare across Countries and Time. *American Economic Review*, 106(9):2426-2457. doi:10.1257/aer.20110236
- Karamustafa, K., Ulama, S. ve Erbaş, E. 2009. Termal Turizm Açısından Kozaklı İlçesi'nin Rekabetçilik Analizi. 10. *Ulusal Turizm Kongresi* içinde . Bildiriler Kitabı, sunulmuş bildiri, Mersin: Detay.
- Karasar, H. A., Gülcan, B. ve Sakal, H. B. 2020. Türkiye Turizminin Rekabetçiliği Endeksi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 31(1):101-102.
- Kayar, Ç. H. ve Kozak, N. 2010. Measuring Destination Competitiveness: An Application of the Travel and Tourism Competitiveness Index (2007). *Journal of Hospitality Marketing & Management*, 19(3):203-216. doi:10.1080/19368621003591319
- Kumar, S. ve Dhir, A. 2020. Associations between travel and tourism competitiveness and culture. *Journal of Destination Marketing & Management*, 18, 100501. doi:10.1016/j.jdmm.2020.100501
- Kuşat, N. 2019. Türkiye Turizm Sektörünün Dünya Sektör Liderleri Karşısındaki Rekabet Gücü. *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 20(1):141-165. doi:10.24889/ifede.451864
- Lall, S. 2001. *Competitiveness, Technology and Skills*. Books. Edward Elgar Publishing. <https://ideas.repec.org/b/elg/eebook/2298.html> adresinden erişildi.
- López Salazar, A., Contreras Soto, R. ve Espinosa Mosqueda, R. 2011. *The Impact of Financial Decisions and Strategy on Small Business Competitiveness* (SSRN Scholarly Paper No: ID 1945906). Rochester, NY: Social Science Research Network. <https://papers.ssrn.com/abstract=1945906> adresinden erişildi.
- Mangion, M.-L., Durbarry, R. ve Sinclair, M. T. 2005. Tourism Competitiveness: Price and Quality. *Tourism Economics*, 11(1):45-68. doi:10.5367/0000000053297202
- Nazmfar, H., Eshghei, A., Alavi, S. ve Pourmoradian, S. 2019. Analysis of travel and tourism competitiveness index in middle-east countries. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 24(6):501-513. doi:10.1080/10941665.2019.1590428
- OECD. 2020. Water—Wastewater treatment. *OECD Data*. Veri Tabanı. 10 Mayıs 2021 tarihinde <http://data.oecd.org/water/wastewater-treatment.htm> adresinden erişildi.
- Özer, K. O. 2012. *Türk turizm endüstrisinin uluslararası rekabet gücünün değerlendirilmesi: Elmas modeli ile Türkiye İspanya karşılaştırması*. <https://acikerisim.sakarya.edu.tr/handle/20.500.12619/77417> adresinden erişildi.
- Sabancı Üniversitesi. 2020, Aralık. Dünya Ekonomik Forumu—Küresel Rekabetçilik Raporu 2020—Genel Değerlendirme. 9 Mayıs 2021 tarihinde <https://ref.sabanciuniv.edu/tr/content/dünya-ekonomik-forumu-küresel-rekabetçilik-raporu-2020-genel-değerlendirme> adresinden erişildi.
- Sharpley, R. 2009. *Tourism development and the environment: Beyond sustainability?* Tourism, environment and development. London ; Sterling, VA: Earthscan.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı. 2019. *On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)*. Ankara: TCCB. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/07/On-Birinci-Kalkinma-Plani.pdf> adresinden erişildi.

- Tepeci, M. 2017. Türkiye’de Müslüman Dostu Turizm Pazarının Rekabetçiliğinin Porter’ın Elmas Modeliyle İncelenmesi. *Proceedings Book* içinde (ss. 589-661). 1. International Halal Tourism Congress, sunulmuş bildiri, Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi.
- Ulman, A. 2014. Urgent Change in Management Measures Required to Save Turkish Fisheries from Collapse. *Journal of Coastal Development*, 17(1). doi:10.4303/1410-5217.1000386
- UNEP-WCMC. 2021. Protected Area Profile for Turkey from the World Database of Protected Areas. *Protected Planet*. Veri Tabanı. 10 Mayıs 2021 tarihinde <https://www.protectedplanet.net/country/TUR> adresinden erişildi.
- UNSD. 2021. Environment Statistics. *United Nations Statistics Division*. Veri Tabanı. 10 Mayıs 2021 tarihinde <https://unstats.un.org/unsd/envstats/qindicators.cshhtml> adresinden erişildi.
- UNWTO. 2021. UNWTO World Tourism Barometer. *UNWTO World Tourism Barometer*, 19(2). <https://doi.org/10.18111/wtobarometereng> adresinden erişildi.
- WEF. 2005. *The global competitiveness report 2004-2005*. (M. E. Porter, K. Schwab, X. Sala-i Martin ve A. López-Claros, Ed.). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- WEF. 2015, 1 Mayıs. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2015. *World Economic Forum*. 9 Mayıs 2021 tarihinde <https://www.weforum.org/reports/travel-and-tourism-competitiveness-report-2015/> adresinden erişildi.
- WEF. 2017, 5 Nisan. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2017. *World Economic Forum*. 9 Mayıs 2021 tarihinde <https://www.weforum.org/reports/the-travel-tourism-competitiveness-report-2017/> adresinden erişildi.
- WEF. 2019a. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2019. *World Economic Forum*. 9 Mayıs 2021 tarihinde <https://www.weforum.org/reports/the-travel-tourism-competitiveness-report-2019/> adresinden erişildi.
- WEF. 2019b. *TTCI Methodology*. World Economic Forum. <https://wef.ch/2NFvbBj> adresinden erişildi.
- WEF. 2020, 16 Aralık. Global Competitiveness Report 2020. *World Economic Forum*. 9 Mayıs 2021 tarihinde <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2020/> adresinden erişildi.
- WHO. 2021, 17 Şubat. Medical doctors. *Global Health Observatory*. Veri Tabanı, World Health Organization. 9 Mayıs 2021 tarihinde https://apps.who.int/gho/data/node.main.HWFGRP_0020?lang=en adresinden erişildi.
- Wilson, E., Nielsen, N. ve Buultjens, J. 2009. From lessees to partners: Exploring tourism public-private partnerships within the New South Wales national parks and wildlife service. *Journal of Sustainable Tourism*, 17(2):269-285. doi:10.1080/09669580802495774
- World Bank. 2020. Doing Business 2020. *World Bank*. Text/HTML. 11 Mayıs 2021 tarihinde <https://www.doingbusiness.org/en/reports/global-reports/doing-business-2020> adresinden erişildi.

- WRI. 2019. Aqueduct Water Risk Atlas. *World Resources Institute*. Veri Tabanı. 10 Mayıs 2021 tarihinde <https://www.wri.org/applications/aqueduct/water-risk-atlas/> adresinden erişildi.
- Yale Center for Environmental Law & Policy. 2020. Turkey | Environmental Performance Index. Veri Tabanı. 10 Mayıs 2021 tarihinde <https://epi.yale.edu/epi-results/2020/country/tur> adresinden erişildi.
- Zadeh Bazargani, R. H. ve Kiliç, H. 2021. Tourism competitiveness and tourism sector performance: Empirical insights from new data. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 46, 73-82. doi:10.1016/j.jhtm.2020.11.011
- Zapata, M. J. ve Hall, C. M. 2012. Public-private collaboration in the tourism sector: Balancing legitimacy and effectiveness in local tourism partnerships. The Spanish case. *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events*, 4(1):61-83. doi:10.1080/19407963.2011.634069.

© 2021. This work is licensed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).